

Terézia Rončáková

Catholic University in Ružomberok

e-mail: terezia.roncakova@ku.sk

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4325-2649>

Silvia Kaščáková

Catholic University in Ružomberok

e-mail: silvia.kascakova@ku.sk

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-8989-4981>

Ako sa navzájom častujú konzervatívci a liberáli. Expresívne výrazy v mediálnych textoch

How conservatives and liberals call each other.
Lexical analysis of expressive words in media texts

Abstract

Journalistic texts on current controversial cultural-ethical topics are undeniably characterized by expressiveness, but so far its level and quality have not been further studied and compared. The presented text has the ambition to divide the expressions into appropriate categories and evaluate their quantity and intensity. This is done on a research sample of 543 media texts from five major Slovak liberal and conservative media. The authors show the different structure of objects of expressive words (phenomena, groups, persons), lexical structure (irony, adjectives, names, metaphors) and thematic structure (radicality, Marxism, fascism, revolution, progressivism, religion, morality, stupidity).

Keywords

Cultural war, liberalism, conservatism, expressive words.

Abstrakt

Novinárske prejavy týkajúce sa aktuálnych sporných kultúrno-etických tém sa vyznačujú nespornou expresivitou, avšak dosiaľ nebola hlbšie prebádaná a porovnaná jej miera ani kvalita. Predložený text má ambíciu rozčleniť expresíva do vhodných kategórií a vyhodnotiť ich kvantitu a intenzitu. Deje sa tak na výskumnej vzorke 543 mediálnych textov z piatich významných slovenských liberálnych a konzervatívnych médií. Autorky ukazujú rozličnú štruktúru objektov expresívneho vyjadrovania (javy, skupiny, osoby), lexikálnu štruktúru (ironia, prívlastky, pomenovania, metafory) aj tematickú štruktúru (ideológia, náboženstvo, nenávisť, radikálnosť, nemoralnosť, hlúposť).

Kľúčové slová

kultúrna vojna, liberalizmus, konzervativizmus, expresívne slová

Abstrakt

Teksty dziennikarskie poświęcone aktualnym i kontrowersyjnym tematom kulturowym i etycznym charakteryzują się ekspresyjnością, której poziom i jakość nie były do tej pory szerzej badane i porównywane. Prezentowany tekst zawiera podział na kategorie omawianej ekspresyjności oraz ocenia jej ilość i intensywność. W oparciu o próbę 543 tekstów medialnych z pięciu głównych słowackich mediów o zabarwieniu liberalnym i konserwatywnym, autorki eksponują zróżnicowaną strukturę środków wyrazu (zjawiska, grupy, osoby), strukturę leksykalną (ironię, przymiotniki, nazwy, metafory) i strukturę tematyczną (radykałizm, marksizm, faszyzm, rewolucja, progresywizm, religia, moralność, głupota) w badanych tekstach.

Słowa kluczowe

Wojna kulturowa, liberalizm, konserwatyzm, wyrażenia ekspresywne

Úvod a teoretický kontext

Verejná debata na témy z oblasti nazývanej bio-etická alebo kultúrno-etická je dlhodobo poznamenaná emocionálnosťou, iracionálnosťou, útočnosťou, až agresivitou. Tieto charakteristiky zvyknú strany sporu prisudzovať oponentom, pričom seba považujú za racionálnych, argumentačne vybavených a jazykovo umiernených. V rámci rozsiahleho výskumu prejavovania konzervatívnych a liberálnych názorov v slovenských médiách sme sa preto osobitne zamerali aj na lingvistickú, lexikálnu stránku novinárskych prejavov, konkrétne na mieru a formu ich expresívnosti.

Konzervativizmus a liberalizmus

Označovanie dvoch strán súčasných kultúrno-etických sporov sa rôzni v závislosti od historických, spoločenských a kultúrnych kontextov. V aktuálnom medzinárodnom diskurze je najzaužívanejší protiklad konzervatívny – liberálny a tieto pomenovania preferujeme aj v predloženej texte. Ku konzervatívnej (konzervativizmu) sa v odborných aj publicistických prácach pridružuje pojem pravcový a tradicionalistický, k liberálnej (liberalizmu) pojmy ľavicový a progresívny. Zároveň treba zdôrazniť, že kultúrno-etický význam týchto pojmov je iný ako ekonomický, ktorý predstavuje iba výsek konzervatívnej či liberálnej filozofie¹.

Filozofické základy konzervativizmu položil v 18. storočí E. Burke, ktorý sformuloval a zdôvodnil postoje vymedzujúce sa voči osvietenstvu a iným dobovým radikálnym filozoficko-politickým prúdom². Usporiadanie spoločnosti má podľa neho božský pôvod, a preto je zlé radikálne (revolučne) odmietat' (a ničit') inštitúcie, náboženstvo, tradície. Burkovské myšlienky neskôr ďalej rozpracoval R. Kirk³. Konzervativizmus podľa neho stojí na viere v transcendentný poriadok (pochádzajúci od Boha, preto bolo náboženstvo spočiatku nevyhnutným východiskom konzervatívneho zmýšľania i politickej aktivity) a je, logicky, v zásadnom rozpore s abstraktnými vykonštruovanými myšlienkovými systémami, ktoré si v spoločnosti nárokuje abstraktné vykonštruované zmeny.⁴ S tým priamo súvisí zásadne odlišný konzervatívny a protikonzervatívny pohľad na prirodzenosť a prirodzené práva človeka. Pre konzervatívca totiž oboje vychádza od Boha. Osvietenské abstraktné koncepty ľudských práv pochádzajú podľa Kirka iba z ľudských žiadostivostí⁵.

¹ M. Cíbnik, *Liberáli a tí druhí*, Bratislava, 2017, s. 16.

² E. Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, Brno, 1997.

³ R. Kirk, *Konzervatívni smýšlení*, Praha, 2000.

⁴ Preto dokonca R. Kirk tvrdí, že konzervativizmus nie je ideológiou. Za ideológiu považuje práve pseudonáboženské abstraktné vykonštruované systémy, ktoré nazýva „politickým náboženstvom“ stavajúcim sa proti prirodzenému Božiemu poriadku a sľubujúcim pravoverným raj na zemi. „Každý konzervatívec sa hrozí všetkých ideológií bez ohľadu na ich formu“ (ibid, s. 13).

⁵ Ibid, s. 69.

Autorský kolektív príručky *Political Ideologies* vydanej na Oxfordskej univerzite zaraduje konzervativizmus aj liberalizmus medzi hlavné, dosiaľ aktívne ideológie⁶. R. Scruton konštatuje, že liberalizmus vznikol s osvietenstvom⁷. Ako systematické politické učenie a vplyvný civilizačný smer sa konštituoval v 19. storočí⁸. G. Lakoff analyzuje konzervatívne a liberálne predsudky a schémy a konštatuje, že konzervatívci a liberáli vychádzajú zo zásadne odlišných morálnych systémov, z ktorých vyrastajú odlišné diskurzy a následne aj odlišné metafory. Takže jedni a druhí môžu hovoriť o tom istom, ba aj používať rovnaké slová, ale nerozumejú si⁹. V konzervatívnej a liberálnej komunite sa akcentujú odlišné témy, používajú sa odlišné spôsoby usudzovania a odlišné slová. To, čo je pre jedných bežné (nacionálne) slovo, môže byť pre druhých naplnené špecifickým významom (s hodnotiacim, expresívnym nábojom)¹⁰. D. Youngová si zasa všíma psychologické rozdiely determinujúce konzervatívnu alebo liberálnu orientáciu a následne odlišné preferencie jednej a druhej skupiny vo vzťahu nielen k politickému systému a konkrétnym politikám, ale napr. aj k umeniu (abstraktnému) alebo k humoru a satire. Konštatuje tiež, že konzervatívci a liberáli často (celkom prirodzene) obsadzujú odlišné spoločenské a kultúrne sféry¹¹.

Kultúrna vojna

Téma konzervatívno-liberálneho (jazykového) konfliktu nás privádza na pôdu javu označovaného ako kultúrna vojna. Jeho korene siahajú do rodiaceho sa Bismarckovho Nemecka v 70. rokoch 19. storočia a v dejinách vždy býval prepojený s náboženskou otázkou. Bismarckov zápas sa orientoval priamo proti katolíckej cirkvi a po neskoršom oživení tohto pojmu v sociológii a príbuzných vedách na začiatku 90. rokov 20. storočia¹² sa ujala jeho interpretácia v zmysle konfliktu medzi ortodoxnými a progresívnymi príslušníkmi rôznych náboženstiev, etník, tried, politických strán atď. Pričom platí, že ortodoxné/progresívne zložky naprieč rôznymi náboženstvami a inými inštitúciami či skupinami sú si navzájom bližšie než ortodoxní a progresívni zástupcovia vnútri vlastných komunit¹³.

⁶ M. Freedon, L.T. Sargent, M. Sterars, (eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*, Oxford, 2015.

⁷ R. Scruton, *Slovník politického myšlení*, Brno, 1989, s. 62.

⁸ Š. Surmánek, M. Gbúrová, I. Dudinská, *Politológia. Vybrané kapitoly*, Prešov, 2006, s. 45.

⁹ G. Lakoff, *Moral Politics. How Liberals and Conservatives Think*, Chicago, London, 2002, s. 11–12.

¹⁰ *Ibid.*, s. 30.

¹¹ D.G. Young, *Irony and Outrage. The Polarized Landscape of Rage, Fear, and Laughter in the United States*, New York, 2020, s. 7.

¹² J.D. Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America*, New York, 1992, 420 s.

¹³ *Idem*, *The Cultural War and the Sacred/Secular Divide: The Problem of Pluralism and Weak Hegemony*, „Social Research“ 2009 / 76, s. 1 316; R. Dreher, *Benediktova voľba*, Bratislava, 2017, s. 177.

V tomto zápase ide o moc nad spoločenskou definíciou správneho a nesprávneho¹⁴, o „privilégium formovať morálny poriadok“¹⁵. Podstatu takto chápaného normatívneho konfliktu vidí Hunter v protiklade sakrálneho a profánneho¹⁶. Obe tieto tendencie sú hegemónne, odmietajú pluralizmus, takže kultúrna vojna je vlastne sporom o prijateľnú pluralitu. Súčasnej spoločnosti chýba „vitálny stred“ dominantnej kultúry, ktorá v doterajších dejinách vždy tvorila rámec, kde sa pluralizmus mohol realizovať. Preto sme dnes podľa Huntera svedkami tzv. „dvojvrstvého pluralizmu“, čo znamená, že ľudia sú tolerantní a dokážu v pokoji nažívať so spoluobčanmi s opačnými presvedčeniami – kým sa ten druhý nepokúsi rozširovať hranice svojej legitimity a spoločenského vplyvu.

Problematika kultúrnej vojny je rozpracovaná aj v kresťanskom teologickom a spoločenskom prostredí, pričom za bojujúce strany sa považujú „dve odlišné chápania a realizácie kultúry ľudského bytia“¹⁷, pre ktoré sa ujali pomenovania pochádzajúce od pápeža Jána Pavla II.: kultúra života a kultúra smrti¹⁸.

Expresivita

V našom príspevku prispejeme k nasvecovaniu problematiky kultúrnej vojny z lingvistického hľadiska, konkrétne z hľadiska expresivity vyjadrovania jednotlivých aktérov. Expresivita sa skúma v oblasti lexikológie a štylistiky¹⁹. Nás bude zaujímať lexikálna expresivita a zjednodušene budeme hovoriť o expresívnych „slovách“, hoci nositeľmi expresívneho príznaku budú v niektorých prípadoch viacslovné výrazy.

Jazykovedné bádanie v oblasti expresivity sa odvoláva na Ch. Ballyho, „ktorý prvý pozoroval fungovanie expresivity v rozsahu celého jazykového systému, prvý postavil protiklad nociónálny – emocionálny (expresívny), prvý študoval nielen prostriedky jazykovej expresivity, ale aj pramene expresivity (jazyk, individuum, situácia) a rozmanité postupy expresivity“²⁰. Spočiatku sa v mnohých prácach expresivita stotožňovala s emocionalitou. E. Stankiewicz²¹ napr. rozlišoval dva póly jazyko-

¹⁴ P. Buchanan, P., *The Cultural War for the Soul of America*, „Patrick J. Buchanan – Official Website“ z 14. 9. 1992, <http://buchanan.org/blog/the-cultural-war-for-the-soul-of-america-149> (cit. 7. 1. 2023).

¹⁵ J.D. Hunter, *The Cultural War...*, op. cit., s. 1319.

¹⁶ Ibid., s. 1 307–1 308.

¹⁷ A. Rakús, *Radikálny feminizmus v kultúrnej vojne*, „Impulz“ 2005 / 2, <http://www.impulzrevue.sk/article.php?25> (cit. 7. 1. 2023).

¹⁸ Ján Pavol II., *Evangelium vitae*. Encyklika, 1995, čl. 21, 28, 50, 87, 95, <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae> (cit. 7. 1. 2023).

¹⁹ V rámci štylistickej príznakovosti lexiky pracovali s využitím expresívnosti napr. J. Findra (*Štylistika slovenčiny*, Martin, 2004, s. 18) alebo M. Horváth (*Štylistika súčasného slovenského jazyka*, Bratislava, 2016, s. 104).

²⁰ M. Ivanová-Šalingová, *Z výskumov expresivity*, in *Jazykovedné štúdie XII.*, Bratislava, 1974, s. 310.

²¹ E. Stankiewicz, *Problems of Emotive Language*, in *Approaches to Semiotics*, Hague, 1964, s. 259–260.

vého systému – kognitívny a emotívny –, pričom emotívnosť a expresívnosť chápal ako jedno. Autori rozšírenej slovenskej príručky *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia* P. Ondrus, J. Horecký a J. Furdík²² hovoria bez ďalšieho rozlišovania alebo špecifikovania o „expresivite a emocionalite“, prípadne používajú zložené adjektívum „expresívno-emocionálne“ slová.²³ Podrobnejšie práce nadradujú expresívnosť nad emocionálnosť v zmysle, že každý jav spojený s emóciou je expresívny, ale nie naopak²⁴.

Citovosť sa na expresívnosti podieľa niekedy, hodnotenie vždy²⁵. Hodnotenie, postoj tvorí jej podstatnú (podstatovú) súčasť, pričom je skôr otázkou realizácie, či pôjde skôr o intelektuálne, alebo citové hodnotenie²⁶. V hodnotiacich slovách je podľa J. Dolníka vždy prítomná axiologická hodnota (vlastnosť: *rýchly, pomalý, silný, slabý...*), axiologická funkcia (morálna kvalita: *dobrý, zlý, správny, nesprávny...*) a axiologická reakcia (postoj a akcia: *chcem, nechcem, prijem, neprijem...*), avšak v rôznych kombináciách týchto troch zložiek podľa ich priority. Rozlišuje preto tri typy slov stavajúcich do popredia buď hodnotu, alebo funkciu, alebo reakciu²⁷.

Už Ch. Bally²⁸ si všimol, že expresívny príznak slova býva stály alebo situačný a túto skutočnosť sa rôznym spôsobom pokúšali uchopiť jeho nasledovníci, rozlišujúc napr. konštantné a kontextové expresívne zafarbenie (Stankiewicz), konštantný a aktualizovaný expresívny príznak (Ivanová-Šalingová), inherentnú a adherentnú expresívnosť (Zima). Prvá je lexikalizovaná, druhá nie. Inherentne expresívne sú slová, ktorých expresívny charakter je zrejvý aj bez kontextu; sú nápadné svojou hláskovou podobou alebo slovotvornou podobou. Adherentne expresívne slová nie sú „nápadné“ za normálnych okolností, avšak stávajú sa takými v určitom kontexte.

Expresívne slová nadobúdajú kladný alebo záporný významový odtienok a na základe toho rozlišujeme v skupine tých lexikalizovaných napr. pejoratíva, vulgárne slová, ironické, žartovné a posmešné slová (negatívny význam), familiárne slová, hypokoristiká, detské slová, eufemizmy (pozitívny význam)²⁹. Úlohou všetkých (aj nelexikalizovaných) je zaujať príjemcu, dlhšie udržať a lepšie zužitkovať jeho

²² P. Ondrus, J. Horecký, J. Furdík, *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*, Bratislava, 1980.

²³ *Ibid.*, s. 156.

²⁴ J. Zima, *Expresivita slova v súčasnej češtině*, Praha, 1961, s. 6, 8; J. Mistrík, *Štylistika*, 4. vyd., Bratislava, 2021, s. 80.

²⁵ *Ibid.*, s. 6.

²⁶ J. Dolník, *Lexikológia*, Bratislava, 2003, s. 43–45.

²⁷ *Ibid.*, s. 41–50.

²⁸ Ch. Bally, *Le langage et la vie*, Zürich, 1935

²⁹ T. Rončáková, Z. Vandáková, *Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v novinárskych textoch*, Ružomberok, 2020, s. 38.

pozornosť (zabaviť ho, rozčúliť, pohoršiť, dojať, presvedčiť...). Práve táto funkcia expresív sa vynikajúco uplatňuje v publicistickom štýle, osobitne v jeho postojovo a persuzívne orientovaných žánroch. Ony tvorili našu výskumnú vzorku, na ktorej sme skúmali lexikálnu expresivitu inherentnú aj (a najmä) adherentnú, a to na ploche slov a slovných spojení. Keďže pre riešenie nášho výskumného problému bola dôležitá skôr významová (obsahová) než formálna rovina expresívnosti³⁰, inherentný a adherentný charakter sme pri analýze nerozlišovali, ale narábali sme s oboma druhmi slov súhrnne.

Metodológia

V nadväznosti na výskumný cieľ prebádať mieru a formu expresívnosti konzervatívnych a liberálnych novinárskych prejavov sme si položili výskumnú otázku: aké expresíva používajú konzervatívci na adresu liberálov a naopak. Tú sme následne konkretizovali v podotázkach:

- aká bola kvantita výskytu expresívnych textov v liberálnych a konzervatívnych médiách,
- komu boli expresíva adresované (koho/čo pomenúvali),
- aké výrazové prostriedky expresivity sa uplatňovali,
- aké konkrétne expresíva sa v textoch vyskytovali.

Do výskumnej vzorky sme zaradili názorové novinárske prejavy³¹, teda komentáre a iné publicistické žánre obsahujúce výrazný subjektívny postoj k spoločensko-politickým javom (glosy, stĺpčky, fejtóny) publikované v piatich celoslovenských médiách. Medzi konzervatívne médiá sme zaradili Konzervatívny denník Postoj a Denník Štandard. Oba vychádzajú online a nemajú tlačенú verziu. Vzhľadom na nízky počet príspevkov v týchto onlinových denníkoch a najmä na rôznorodosť konzervatívneho publika sme sa rozhodli do vzorky pridať aj portál Christianitas. Dôvodom je jeho nezanedbateľná sledovanosť (v čase nášho výskumu viac ako 30.000 návštevníkov a viac ako 150.000 zobrazení mesačne – v porovnaní napr. s 13.000 používateľmi a 34.000 zobrazeniami 170-ročného tradičného týždenníka Katolícke noviny³²) a predovšetkým obsahová radikálnosť, ktorá bola žiaduca z hľadiska nášho výskumného cieľa orientovaného na expresívnosť. Naším cieľom totiž nebolo sledovať „seriózne médiá“, ale sledovať „expresívnosť v médiách“. I keď treba dať

³⁰ Porov.: M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak*, „Jazykovedný časopis“ 1970/2, s. 164.

³¹ T. Rončáková, T. *Žurnalistické žánre*, Ružomberok, 2019, s. 113 n; D. Slančová, J. Mergeš, J. Klingová, J. Kičura Sokolová, *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách*, Prešov, 2021, s. 164–166.

³² Analytické dáta o Katolíckych novinách pochádzajú z portálu IABmonitor, ktorý monitoruje návštevnosť webových stránok na Slovensku (<https://monitor.iabslovakia.sk/>). Portál Christianitas takto monitorovaný nie je, dáta o jeho sledovanosti sme získali na vyžiadanie priamo z redakcie. Porovnávali sme mesiac august 2022, pretože práve také dáta nám Christianitas sprístupnil.

za pravdu tým teoretikom, ktorí odmietajú označenie „médiu“ pre konšpiračné a dezinformačné weby³³. Portál Christianitas je z hľadiska štandardov novinárskej práce vnímaný ako neseriózný zdroj informácií: komisia projektu Konspiratori.sk ho zaradila medzi dezinformačné weby³⁴, hovorca Konferencie biskupov Slovenska ho označil za „nespoľahlivé“ médium, „miešajúce lži s pravdou“³⁵ a v médiách sa naň opakovane poukazuje ako na „dezinformačný portál, ktorý sponchybňuje učenie a disciplínu Cirkvi a šíri nezmysly a demagógiu“³⁶. Napriek tomu v našej vzorke reprezentoval nie nevýznamnú časť konzervatívneho názorového spektra, a to najmä na jeho vyhranených póloch.³⁷ Vzorku liberálnych médií tvorili Denník N a SME.³⁸ Oba vychádzajú online aj v tlačenej podobe, my sme pracovali s ich internetovou verziou (tab. č. 1). Oba sú zároveň považované za seriózne médiá mainstreamového charakteru, čo však neznamená, že neobsahujú aj názory z pólou (liberálneho) názorového spektra. Časový interval zberu výskumného materiálu zahŕňal 13 mesiacov: od júla 2020 do júla 2021.³⁹

V rámci širšieho výskumného rámca sme všetky texty podrobili analýze metódou atribúcie⁴⁰, v tomto texte sa však zameriame iba na čiastkovú lexikálno-sémantickú analýzu, ktorú sme realizovali paralelne. Expresíva boli obsiahnuté približne v dvoch päťtinách skúmaných textov, pričom v liberálnych médiách to bola takmer polovica textov, v konzervatívnych približne tretina (tab. č. 1).

³³ J. Hacek, *Nové médiá – aktuálne výzvy dneška*, 2020, s. 5.

³⁴ P. Haroš, *Christianitas.sk (posudok)*, „Konspiratori.sk“, 2022, <https://konspiratori.sk/stranka/881> (cit. 7. 1. 2023).

³⁵ M. Kramara, *Hovorca KBS k šíreniu dezinformácií prostredníctvom internetu*, „Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska“, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20201221034> z 21. 12. 2020 (cit. 7. 1. 2023).

³⁶ M. Lettrich, *Dezinformačný Christianitas / No tak si nalejme čistého vína*, „Postoj.sk“, <https://www.postoj.sk/69289/no-tak-si-nalejme-cisteho-vina> z 9. 1. 2021 (cit. 30. 3. 2023).

³⁷ Uvažovali sme aj o zaradení webu Hlavné správy do vzorky, avšak ten nepublikoval názorové texty zodpovedajúce žánru komentára, glosy, analýzy a pod. Jeho texty boli zo žánrového hľadiska veľmi hybridizované a nesúrodé.

³⁸ Pôvodne sme zamýšľali skúmať tri liberálne médiá (podobne ako konzervatívne), ale už prvé dve prispeli do vzorky väčším počtom komentárových textov na témy z oblasti kultúrnej vojny než tri konzervatívne dokopy, preto sme plán priebežne prispôsobili. Priebežná analýza zároveň ukázala, že štruktúra liberálnych textov z hľadiska sledovaných ukazovateľov je pomerne jednoliata (na rozdiel od konzervatívnych) a nie je potrebné ďalej hromadiť výskumný materiál.

³⁹ Denník Štandard bol založený 1. novembra 2021, ten sme preto skúmali až od tohto dátumu.

⁴⁰ Atributívna teória a s ňou spojená výskumná metóda rozvinutá najmä v sociálnej psychológii, ale využívaná aj v iných vedných odboroch, pomáha odpovedať na otázku, aké motívy, charakterové črty a presvedčenia prisudzujú v rozličných sociálnych situáciách pozorovateľa svojim objektom (pričom tým objektom môžu byť aj oni sami). My sme týmto spôsobom skúmali, ako sa navzájom vnímajú slovenskí konzervatívci a liberáli.

Tabulka č. 1: Počet textov vo vzorke

Médiá		Celkový počet textov	Počet textov s expresívami		Podiel textov s expresívami	
Konzervatívne	Postoj	58		14		24 %
	Štandard	61	236	16	87	26 %
	Christianitas	117		57		49 %
Liberálne	Denník N	143		47		33 %
	SME	164	307	94	141	57 %
Spolu		543		228		42 %

Zdroj: vlastné spracovanie.

Expresíva – ako sme vysvetlili vyššie: bez ohľadu na ich inherentný alebo adherentný charakter – sme rozdelili do troch kategórií podľa objektu, na ktorý sa vzťahovali:

- javy,
- skupiny,
- jednotlivci.

Tieto tri kategórie sme zvolili na odstupňovanie adresnosti expresívneho vyjadrovania. Tá je pri javoch najnižšia a pri konkrétnych osobách najvyššia. Orientácia konzervatívnych denníkov na jednotlivé objekty expresívneho vyjadrovania mala klesajúcu tendenciu s najväčším záujmom o javy a najmenším o konkrétne osoby; v liberálnej bola pomerne rovnomerná (tab. č. 2).

Tabulka č. 2: Distribúcia objektov expresívneho vyjadrovania [v percentách]⁴¹

	Javy	Skupiny	Osoby	Spolu
Konzervatívci	68	41	13	37
Liberáli	47	40	38	46

Zdroj: vlastné spracovanie.

V každej kategórii sme následne rozlišovali štyri skupiny výrazových prostriedkov expresivity:

- irónia,
- hodnotenie (s morálnym akcentom),
- opis (s charakterizačným akcentom),
- obraznosť.

Irónia sa realizovala sebe vlastným spôsobom opačného významu prislúchajúceho k použitému slovu či slovnému spojeniu („manželstvá“ homosexuálov, „pre-rušenie“ tehotenstva). Termínom hodnotenie sme označili expresívne prívlastky

⁴¹ V jednom texte sa mohli vyskytnúť viaceré typy expresív vzhľadom na adresáta.

a pomenovania stavajúce do popredia dolníkovskú axiologickú funkciu⁴². Čiže také, ktoré pred axiologickú hodnotu (čo je to, aké je to) a reakciu (aký postoj zaujať, akú aktivitu vyvinúť) stavajú morálne hodnotenie (je to dobré? správne? chvályhodné?) (*odporný, obľudný, hororový, patologický*). Termín opis sme zvolili pre (väčšinou substantívne) pomenovania s dôrazom na axiologickú hodnotu (*tyrania, fraška, slniečkári, dezoláti*). Samozrejme (presne v súlade s teóriou J. Dolníka), v každom hodnotiacom slove – a expresívne slová sú zo svojej podstaty hodnotiace – sú prítomné všetky tri typy hodnotenia, avšak rozlične navrstvené. Preto bola hranica medzi hodnoteniami a opismi niekedy pomerne tenká, vďaka hĺbkovému analytickému prístupu zohľadňujúcemu kontext však bolo vždy možné rozhodnúť sa pre zaradenie výrazového prostriedku do jednej zo skupín. Napokon, do kategórie obraznosti sme zahrnuli pomenovania pracujúce s prenášaním významu, alúziou, metaforou, intertextovosťou, so zapájaním zmyslovej predstavivosti (*inkvizícia, parný valec, svorka, ťukanie na čelo*).

Výstupy

Expresíva označujúce javy

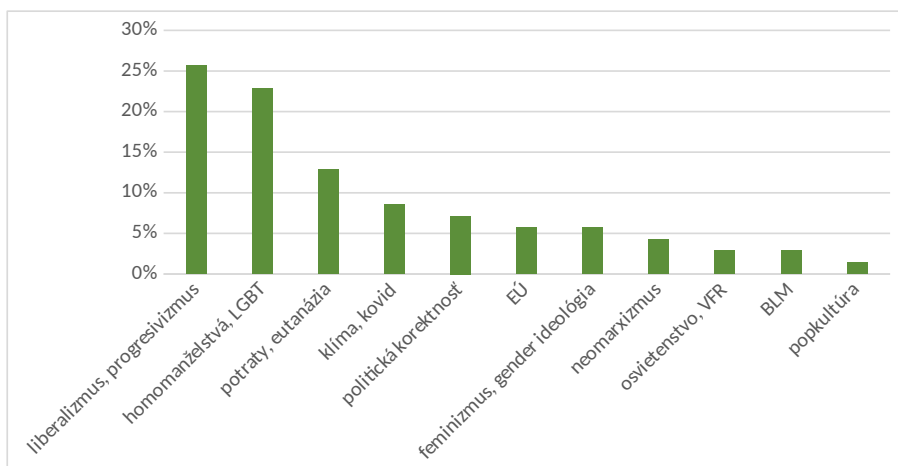
Výrazom javy sme súhrnne označili ideologické a politické prúdy, spoločenské hnutia a trendy, kultúrne či morálne problémy.

V konzervatívnych médiách sa expresíva používané na označenie javov (graf č. 1) najčastejšie týkali samotného liberalizmu (resp. progresivizmu) a následne LGBT agendy (s osobitným dôrazom na manželstvá homosexuálov). Pomerne vysoké percentuálne zastúpenie mal aj bioetický problém potratov (a čiastočne eutanázie). Za zmienku stojí nezanedbateľná pozornosť konzervatívnych autorov venovaná neo-marxistickému charakteru súčasných liberálnych politík a ideí, ako aj odkazovanie na (negatívne vnímané) dedičstvo osvietenstva a Veľkej francúzskej revolúcie.

Dá sa konštatovať, že voči všetkým uvedeným javom sa konzervatívni komentári stávali negatívne, avšak v niektorých prípadoch tento postoj nezasahoval javy v celej ich šírke, ale týkal sa progresívnoliberálnych tendencií a excesov v ich vnútri. Konzervatívne médiá odmietali napríklad niektoré politiky týkajúce sa klimatickej krízy a kovidu, vnímané z ich strany ako prehnané, pokrytecké či zbytočne nátlakové. Podobne kriticky sa pozerali na liberálny aktivizmus na úrovni Európskej únie. V súvislosti s americkým hnutím Black Lives Matter (BLM)⁴³ proti rasizmu

⁴² Porov. J. Dolník, op. cit., s. 41–50.

⁴³ Hnutie má korene v občianskom odpore voči policajnej brutalite v USA namierenej proti černochoch. Jeho vlny sa od roku 2013 dvíhajú v súvislosti s medializovanými prípadmi nespravodlivých a tragických policajných zásahov. Celosvetovo najznámejší impulz dostalo v máji 2020, keď v Minneapolise policajt drastickým spôsobom zabil Afroameričana Georgea Floyd. Demonštrácie BLM sa vtedy (aj predtým) uskutočnili vo viacerých amerických a európskych štátoch.

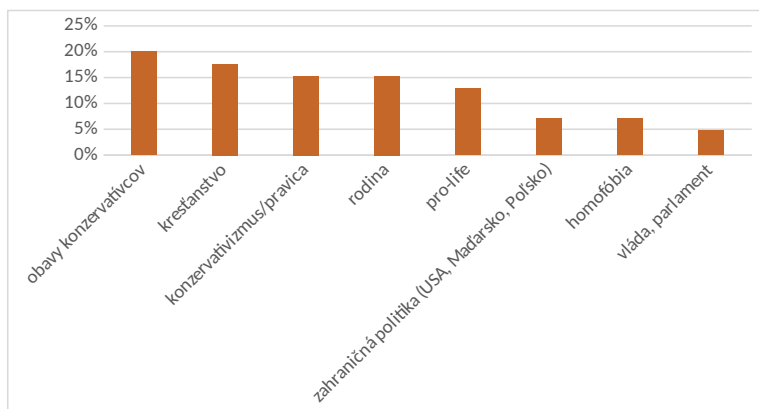
Graf č. 1: Expresívne označované javy v konzervatívnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie.

a diskriminácii upozorňovali na jeho nekritický, násilný a (paradoxne) diskriminačný charakter.

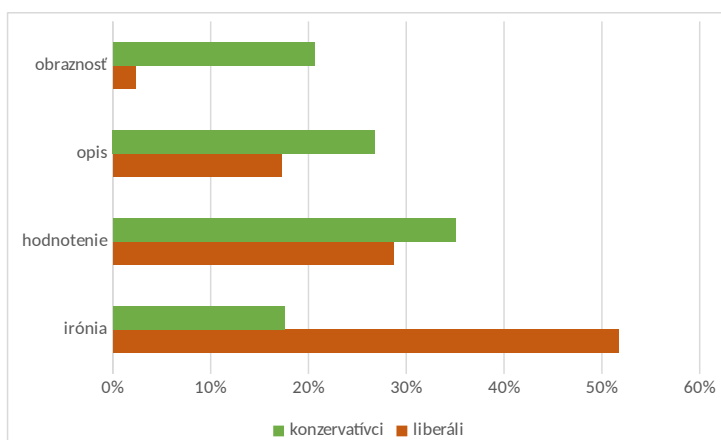
V liberálnych komentároch boli medzi zaznamenanými javmi (graf č. 2) najpočetnejšie „obavy konzervatívcov“. Súhrnne sme takto označili množinu javov, ktoré z konzervatívneho hľadiska predstavujú jadro kultúrno-etického sporu (LGBT, pro-choice, gender, cancel culture atď.) a v predchádzajúcej stati o javoch identifikovaných v konzervatívnych médiách boli vyčlenené samostatne, avšak pri analýze liberálnych textov nebolo možné uplatniť rovnakú kategorizáciu, lebo v liberálnom ponímaní tieto javy nie sú problémom – problémom je konzervatívny postoj k nim. Keďže obavy konzervatívcov považujú liberálne médiá za neopodstatnené, boli v sledovaných komentároch častým terčom irónie a iných expresívnych prejavov. Podobný ironicko-zosmiešňujúco-hnevливý prístup liberálnych komentátorov sme sledovali vo vzťahu ku kresťanstvu, ku konzervativizmu/pravici ako takej, k téme rodiny (rodinné politiky, konzervatívna predstava o rodine), k téme pro-life, k zahraničnej politike (USA, Maďarsko, Poľsko), k homofóbii a k súčasnej slovenskej vláde a parlamentu, kde majú značné zastúpenie aj konzervatívni politici. Maďarsku a Poľsku sa vyčítalo autoritárske oslabovanie inštitúcií právneho štátu a liberálnej demokracie (nezávislé súdy, nezávislé médiá); kritika voči USA mierila voči Donaldovi Trumpovi, ktorý v našom výskumnom intervale dosluhoval na prezidentskom poste a následne z neho odchádzal. Expresívne vyjadrovanie sa na adresu pro-life aktivít a politik vychádzalo z ich vnímania ako necitlivých, zraňujúcich, nátlakových.

Liberáli využívali v kategórii javov najmä iróniu a minimálne obraznosť; u konzervatívcov dominovali hodnotiace prívlastky a obraznosť dosahovala až päťtinový podiel (graf č. 3).

Graf č. 2: Expresívne označované javy v liberálnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf č. 3: Výrazové prostriedky expresivity v kategórii javov

Zdroj: vlastné spracovanie.

V konzervatívnych komentároch sa irónia pri označovaní javov najčastejšie používala na spochybnenie ich liberálneho, resp. mainstreamového chápania, a to pomocou úvodzoviek, skratky tzv. (takzvaný) alebo inými spôsobmi: „populistickej“ pravica, homosexuálne „manželstvá“, „manželské“ ceremónie homosexuálov, tzv. „reprodukčné práva“, tzv. „dúhové rodiny“, údajná múdrosť (v zmysle odkazu osvietenstva a Veľkej francúzskej revolúcie), „filantropické organizácie“, „humanistické“ právo na milosrdnú smrť, niekoho treba pre blaho (kolektívu, ženy, matky, rodičov, pokroku) obetovať a zároveň mu „pomôcť“ a „milosrdne“ ho odpratať, údajne „premožená“ planéta, „umelé prerušenie tehotenstva“, „právny štát“ (v zmysle Nemecka a tamojšieho prípadu šikanovania kresťanky), „belošská“ kultúra.

Okrem toho bola irónia v niektorých prípadoch citeľná z kontextu, bez potreby explicitného označenia: *slušné liberálne Slovensko* (odkaz na demonštrácie „Za slušné Slovensko“ organizované liberálnou mládežou a umelcami), *liberálny raj, kde pravda zvíťazila nad ľžou a nenávisťou* (odkaz na známy výrok Václava Havla, považovaného za liberála), *nová generácia pokrokových komsomolcov, práva a nadpráva sexuálnych menších*.

Aj liberálni komentátori zvyrazňovali iróniu úvodzovkami, časticami a prídavnými menami typu *akože, takzvaný, bájný, údajný*. Často ironizovali prívlastok „tradičný“, ktorý im prekáža a považujú ho za konzervatívny konštrukt („tradičná rodina“, tzv. *tradičné hodnoty*, „tradičné“ mužské a „tradičné“ ženské črty...). Podobne neprijímajú za svoj termín kultúrna vojna a píšú o ňom ako o tzv. *kultúrnej vojne*, „*kultúrnej vojne*“, *bájnej kultúrnej vojne*, *akože kultúrnej vojne*, *o chimére kultúrnej vojny*... To isté sa týka „cancel culture“, „hodnotových otázok“, „prorodinne politiky“. Osobitnú kategóriu predstavovalo ironizovanie toho, ako konzervatívci vnímajú a nazývajú niektoré liberálne javy: *zhubný vplyv prehnitého Bruselu*, *Sorosove zvrhlosti*, „*homosexuálna genocída*“, „*zvrhlá*“ *LGBTI kultúra*, „*LGBT propaganda*“, *bludy o akomsi „neomarxistickom sprisahaní*“, *údajná „genderovo-feministická“ a „ľavicovo-liberálna“ profilácia*... Oblúbeným objektom liberálnej ironizácie bolo aj skomolené vyjadrenie sudcu Štefana Harabina „*džendžerová ideológia*“. Tento výraz sa ujal ako nálepka pre konzervatívnu nedovzdelanosť a smiešnosť. Mnohé ironické poznámky si vyslúžil niekdajší minister zdravotníctva Marek Krajčí za video o modlitbe v kresťanskom charismatickom spoločenstve, pre ktoré si komentátori uťahovali z hovorenia v „*anjelských jazykoch*“ a citovali „*zázračný nezrozumiteľný blábol*“: „*chlóra banda, nech je sranda*“⁴⁴. V kontexte zahraničnej politiky sa ironicky písalo napr. o „*buzna free zónach*“ v Poľsku alebo o „*demokracii*“ *made in Poland a made in Hungary*.

Spomedzi expresívnych hodnotení sa v spojení s javmi v konzervatívnych médiách najčastejšie opakovali slová *zvrátený, perverzný, úchylný, zvrhlý, chorý* (spolu 6 výskytov), *šialený* (5 výskytov), *škaredý, odporný, ohavný* (spolu 4 výskyty), *dúhový* (4 výskyty), *ružový* (4 výskyty), prípadne *pokrytecký, ľživý* (spolu 3 výskyty), *totalitný, fanatický* či *woke* (zhodne po 2 výskyty). Okrem toho sme zaznamenali prívlastky *bolševický, beštiálny, plazivý, halucinačný, antivedecký, stupidny, mystifikujúci, dystopický, militantný, agresívny, primitívny, bláznivý, kaviarenský, protikresťanský*.

Zvrátenosť, zvrhlosť, úchylnosť atď. sa pripisovala najmä potratovej praxi, ale aj sexuálnej výchove či genderovej teórii. Šialenstvo badali konzervatívni autori

⁴⁴ Narážka na virálne video ženy, ktorá sa modlila za ministra Krajčího a za vládu v jazykoch, vyslovujúc niečo ako „chlóra buanda salara banda“. (T. Kysel, *Chlóra buanda salara banda, jazyk, ktorý pozná aj premiér. O čo ide v hnutí, z ktorého prišiel Heger*. „Aktuality.sk“, <https://www.aktuality.sk/clanok/880174/chlora-buanda-salara-banda-jazyk-ktory-pozna-aj-premier-o-co-ide-v-hnuti-z-ktoreho-heger-prisiel/> z 22. 6. 2021 (cit. 7. 1. 2023).)

v progresivistickej cenzúre, ideologickej propagande, politickej korektnosti, ale aj revolučnej ideológii Francúzskej revolúcie. Škaredé, odporné, ohavné sa spomínalo v súvislosti s potratmi, ale aj s „liberálnou pakultúrou“ a „moderným kultom ška-redosti“, ktorý autor ilustroval na príklade veterných elektrických turbín nivočiacich ráz krajiny. Dúhové boli v skúmaných textoch rodiny, ale aj „valec z Bruselu“ či „dúhová agitka“ v zmysle propagačných aktivít v rámci tzv. dúhového mesiaca predchádzajúcim Dúhový pride Bratislava. Ružová farba bola prenesene prisúdená „ružovému policajnému štátu“, „ružovej diktatúre LGBT/BLM/transgender atď. ideológií“ a „ružovej totalite“. Pokrytecké a lživé boli v skúmaných textoch zelené politiky, liberálne narábanie so slovami (prerušenie tehotenstva namiesto ukončenia) či liberálne chápanie tolerancie.

V liberálnom slovníku možno identifikovať medzi hodnoteniami konzervatívnych javov osobitnú početnú skupinu veľmi frekventovaných výrazov, ako *fanatický, ultrakonzervatívny, ultraradikálny, fundamentalistický, katolícko-fundamentalistický, bigotný, radikálny, klerikálny, stredoveký, demagogický, fašistický, klérofašistický, nacistický, neonacistický, rasistický, populistický, nacionalistický, autoritársky, krajne pravicový, sexistický, nenávisťný, reakcionársky, homofóbny, transfóbny, ľudácky, katolícky, dogmatický, ultrakresťanský*. Tieto hodnotiace výrazy sa požívajú aj v substantívnom tvare. V niektorých kontextoch pôsobia expresívne, v niektorých skôr ako prirodzená súčasť liberálneho výraziva.

Medzi originálne, výrazne expresívne hodnotenia môžeme z našej vzorky zaradiť napr. prídavné mená *zúrivý* (pravicové hnutie v USA), *perfidny* (vyhláška ministerstva zdravotníctva o potratoch po štyridsiatke), *kleptokratický* (pravicové vlády), *primitívny, teroristický* (trumpizmus), *obludný, zverský, hororový, nepredstaviteľný* (pochovávanie potratených detí v Taliansku chápané ako strata súkromia žien), *bláznivý* (ultrakonzervativizmus), *pornografický, stredovekársky* (pro-life hnutie), *vyšinutý, obmedzený* (uznesenie slovenského parlamentu proti správe europoslancu P.F. Matíca), *šaría* (pro-life zákony), „*streštený*“ (odpor voči zavádzaniu rodovo citlivého jazyka), *obludná fraška, odporný boj* (pro-life legislatívne aktivity poslankyne Anny Záborskej), *infantilný, neurotický* (aktivity v prospech rodiny), *plebejský, gýčový, primitívny* (kresťanstvo a cirkev), *bludný, patologický* (predstavy o transľudoch), *pripečený* (kultúra smrti).

Pri pohľade na expresívne opisy javov liberálnej povahy v konzervatívnych médiách sa do popredia tlačia výrazy ako *totalita, diktatúra, diktát, tyrania, mašinéria, teror* (spolu 9 výskytov). Vysokú frekvenciu majú aj výrazy *vražda, vraždenie, zabíjanie* používané v súvislosti s potratmi (4 výskyty). Okrem toho sa opakujú výrazy *hystéria, alarmizmus, utópia, úlet, hoax, šikana, obťažovanie, ťaženie*. Medzi tie najexpresívnejšie môžeme zaradiť slová *satanizmus, pakultúra, močovka, splašky, „prasačiny“*. Spomedzi týchto slov väčšina nie je expresívna inherentne, nápadne, v procese kvalitatívnej analýzy sme ich však vzhľadom na kontext, ako aj

silný hodnotiaci a/alebo emočný náboj kvalifikovali ako adherentne expresívne. Na rozdiel od bežných pojmov *ideológia*, *propaganda*, *cenzúra*, *neomarxizmus*, *nenávisť* a pod., ktoré tento náboj nemali, komentátori ich používali ako nociónálne slová, preto sme ich osobitne nezaznamenávali a nekvantifikovali ich výskyt, konštatujeme len ich príznačnosť pre konzervatívne vyjadrenia na adresu liberalizmu.

Jednotlivé podstatné mená používané na pomenovanie javov sa vyskytujú aj v rozličných zložených novotvaroch, typu *homoideológia*, *transideológia*, *homodik-tát*. Výrazy *hystéria*, *alarmizmus*, *ťaženie* sme zaznamenali v spojení s klimatológiou; *satanizmus* v súvislosti s potratmi; *obťažovanie* v spojení „protikresťanské obťažovanie“ v spojení s prípadom fínskej kresťanskej poslankyne a exministerky Päivi Räsänenovej súdnej za výroky o homosexualite. Vyvolávanie *nenávisťi* autor skúmaného textu kritizoval v kontexte vyhlasovania tzv. homofóba roka. Pomenovanie „nová utópia o človeku“ sa týkalo LGBT ideológie úspešne zakorenenej v Európskom parlamente. *Hoaxy* obsahovala podľa jedného z komentárov rezolúcia Európskeho parlamentu adresovaná Poľsku, keď tamojší ústavný súd zakázal eugenické potraty.

U liberálov sme expresívnych opisov v kategórii javov našli pomerne málo. Zahŕňali slová *fraška* (prijímanie zákona A. Záborskej), *ťaženie* (protiinterupčné), *rárohy a povery* (náboženstvo a jeho prejavy vo verejnom priestore či politickom živote), *hriešnici* (Maďarsko a Poľsko), *bludy*, *cenúra*, *tmárstvo*. Možno v nich sledovať alúzie na náboženstvo, stredovek, vojnové násilie.

Obraznosť (široko chápaná a zahŕňajúca okrem prirovnaní a metafor rozličné výrazové formy, vrátane intertextových odkazov či originálnych výrazov na povzbudenie plastického, obrazového vnímania) sa v konzervatívnom prostredí tešila obľube, pestrosti a vyznačovala sa narážkami na históriu, literatúru, mytológiu, ale aj bežný život, prírodu či choroby. Najčastejšie boli tie historické a týkali sa najmä odkazov na revolúciu (francúzsku, bolševickú): liberálom v Cirkvi „sa až *revolučný chochol* natriasal“, „nová generácia ľavicových liberálov, neomarxistov a iných *pokrokových komsomolcov*“, cancel culture ako „jazykové *jakobínstvo*“, „progresívna *inkvizícia*“, „moderné *obrazoborectvo* európskej a, belošskej kultúry“. V literárnych odkazoch nájdeme napr. „dystopický *orwelliánsky* update“, označenie „rodovej ideológie“ za „*paródiu* na zdravý rozum, hraničiacu s čiernym humorom“. V tých mytologických sa vyskytol „*bolševický roh myšlienkovvej hojnosti*“ v narážke na prácu súčasnej slovenskej vedkyne z policajnej akadémie o Róze Luxemburgovej, „liberálna historická *nirvána* Francisa Fukuyamu“ alebo „*papuľa štátneho moloča*“. Medzi náboženské odkazy môžeme zaradiť „*liberálny raj*“ aj „*progresívnu sektu*, ktorá chce svoje *dogmy* uvaliť na celú spoločnosť“. Na bežnú ľudskú skúsenosť sa odvolávajú odkazy na „*liberálny parný valec*“, prípadne „*valec* z Bruselu“, ale aj výrazy „*liberálno-demokratická odrhovačka*“, „*kaviarenské huncútstva*“, genderová „*antivedecká táranina*“, „*teoretický sémantický masaker* pojmu tolerancia“ či „*sloboda od pása dole*“ v narážke na ciele LGBT hnutia. Prírodný jav sa odráža v pojme „*woke zmrákanie*“, skúsenosť

s chorobou zasa v spojení „progresívna horúčka“. Za cudzí neologizmus s obrazným potenciálom môžeme označiť výraz *shitstorm* použitý pri opise konkrétnej kauzy z oblasti cancel culture.

V liberálnych komentároch sme obrazné vyjadrenia či metafory v kategórii javov zaznamenali len dve. Za (nesplnenú) „Božiu misiu“ bolo označené pôsobenie Marka Krajčího na ministerstve zdravotníctva a v súvislosti s pro-life aktivitami v parlamente si komentátorka SME Soňa Jánošová „*tukala na čelo*“.

Expresíva označujúce skupiny

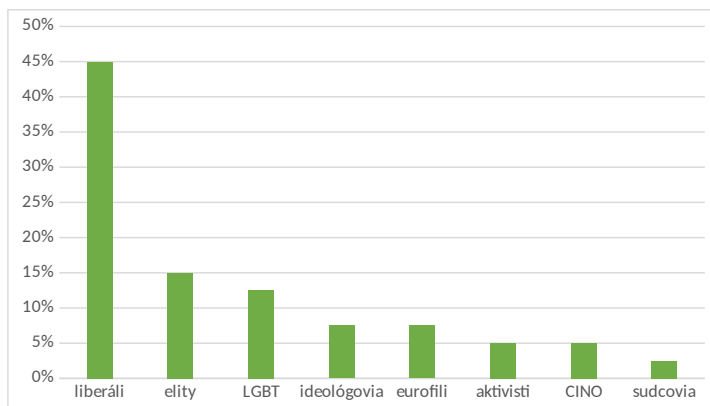
Pojem skupiny sme zvolili pre všeobecné označenia osôb – čiže expresíva so strednou mierou adresnosti (v poradí javy, skupiny, jednotlivci).

V konzervatívnych médiách (graf č. 4) boli najčastejšie spomínaní jednoznačne liberáli, prípadne progresívci. Viackrát sa spomínali aj elity, chápané ako globálne alebo európske politické alebo ekonomické elity. Pod označenie ideológie sme zaradili filozofov, politológov, historické postavy, ktoré nastoľovali podstatné liberálne idey a konzervatívni autori sa k nim vyjadrovali. Eurofili zahŕňajú politikov a iné verejne činné osoby nekriticky oddané (progresívnym) ideám prichádzajúcim z Bruselu. Skratka CINO pochádza z angličtiny (*catholics in name only*) a označuje formálnych, pasívnych katolíkov. Sudcovia boli spomínaní v kontexte súdneho aktivizmu, čiže nevolenej moci významne posúvajúcej interpretáciou existujúcich zákonov hranice medzi dovoľeným a zakázaným (v prospech progresívneho náhľadu na inštitút manželstva a rodiny, adopcie, ochrany nenarodených detí a pod.).

V liberálnych komentároch boli najčastejším objektom expresívneho vyjadrovania (graf č. 5) v tejto kategórii veriaci a cirkev, hneď za nimi nasledovali konzervatívci ako takí a následne konzervatívni politici. To boli tri najpočetnejšie kategórie, ostatné sa vyskytovali skôr okrajovo (Trumpovi voliči, konzervatívni aktivisti, novinári, intelektuáli). Liberálni komentátori sa nezaujímalí o konzervatívnych ideológov (filozofov, významných politikov, politológov) a nepolemizovali s nimi. Zdanlivo paralelná by mohla byť kategória intelektuálov, avšak tá bola jednak zastúpená minimálne (presne raz) a jednak sa netýkala tvorcov ideológie, ale *katolíckej intelektuálnej omladiny* zo Spoločenstva Ladislava Hanusa.

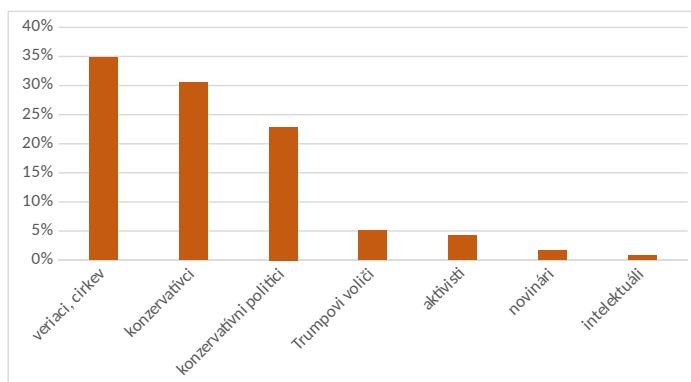
Štruktúra výrazových prostriedkov expresív bola v tejto kategórii vyrovnanejšia (graf č. 6), znova však sledujeme viac obraznosti u konzervatívcov. Tí si zachovali aj viac ironie a boli menej explicitní (vo forme hodnotení a opisov).

Ironiu sme opäť zaznamenávali jednak vďaka signalizácii úvodzovkami a jednak vďaka kontextu. V konzervatívnych médiách sa v úvodzovkách ocitli napr. *transgender* „športovkyne“, „miliardárski filantropi“, „transrodoví muži“, „kresťanskí“ demokrati, „filozofi“ (osvietenský, spojení s Veľkou francúzskou revolúciou) aj *zopár tzv. „nezávislých a nikým nevolených expertov“* (na sexuálnu výchovu). Ironický kontext poznamenal spojenia, ako *európske pseudoelity, ktoré nám nemilosrdne vládnu*,

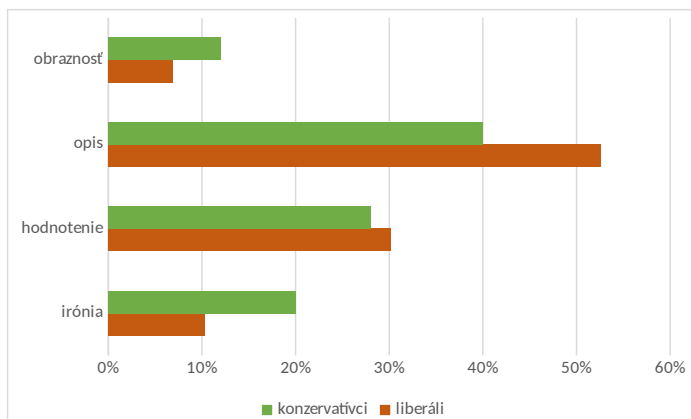
Graf č. 4: Expresívne označované skupiny v konzervatívnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf č. 5: Expresívne označované skupiny v liberálnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf č. 6: Výrazové prostriedky expresivity v kategórii skupín

Zdroj: vlastné spracovanie.

či *otravná neúnavnosť šíriteľov pokroku*. Niekedy sa ironický prístup realizoval na ploche celej vety: *My, veriaci, samozrejme vo všetkom podliehame rigidnému dogmatizmu, slepo veríme v nelogické hlúposti a povery a nehanebne sa ešte pokúšame tieto vnútiť rozumným a osvieteným liberálom*.

U liberálov sa irónia prejavovala najmä kontextovo, bez explicitného označenia. V úvodzovkách sme našli napr. „*jediných pravých katolíkov*“ alebo „*slušných heterákov*“; prípadne liberálni komentátori ironizovali samotnú konzervatívnu podstatu skupín: *hnutie „za život“*; *aktivisti „za život“*; „*konzervatívni*“ *politici*; „*konzervatívne*“ *médiá*. Častejšia však bola kontextová irónia, keď nebolo potrebné autorov dištanc zvlášť zdôrazňovať. Konzervatívci boli označení napr. za *spolok pohoršených*, *za cnostných milovníkov rodín, ktorí sa vedia uskromniť*, *za tunajšiu najlepšie a najsprávnejšie veriacu skupinu*, prípadne im komentátor prisúdil ironické prívlastky (*ubolení a utláčaní konzervatívci*).

Hodnotiace prívlastky adresované všeobecne pomenúvaným osobám a skupinám boli charakteristické negatívnym sentimentom. U konzervatívcov (na adresu liberálov): *fanatický*, *sfanatizovaný*, *agresívny*, *povýšenecký*, *samozvaný*, *otravný*, *neúnavný*, *hysterický*, *premotivovaný*, *premúdrelý*, *predposratý*, *úzkoprsý*, *ustráchaný*, *konformistický*, *nemilosrdný*, *otrlý*, *nekultúrny*, *stupidný*. Niektoré by sme mohli označiť za vecnejšie: *utopický*, *ultraliberálny*, *oligarchistický*.

Za nemilosrdných, otrlých, oligarchistických, utopických boli označovaní zástupcovia spomínaných elít. *Ultraliberálni, hysterickí, otravní, neúnavní, fanatickí* či *sfanatizovaní* boli aktivisti. Liberáli vo všeobecnosti si vyslúžili prívlastky, ako *premotivovaní*, *premúdrelí*, *predposratí*, *úzkoprsí*, *ustráchaní*, *konformistickí*, *nekultúrni*, *stupidni*, *agresívni*. *Za samozvaných* boli označení sexuálni pedagógovia a za *povýšeneckých* homosexuáli (v mocenských štruktúrach západných krajín).

V liberálnej vzorke sa opakovalo využitie ustáleného repertoáru hodnotiacich prívlastkov, na čele s termínmi *ultrakonzervatívny*, *bigotný*, *fanatický*, *fundamentalistický* a pod. Spomedzi tých originálnejších a expresívnejších sme zaznamenali napr. prídavné mená *samozvaní*, *boží*, *akožekonzervatívni*, „*fosílni*“, *primitívni*, *panskí*, *zhýralý*, *úchylný (klérus)*, *snehovočistí pátričkárski (Slováci)*, *paranoidní*, *poverčiví*, *vyšinutí*, *hnedučkí*, *hlúpi*, *postľudácki*, *orbánisticko-lepenistickí*, *letničiariski*, *zbožní*, *pofidérni*, *bezvýznamní*, *bohorovní*, *nedotknuteľní*, *neomylní*, *reakční*, *pologramotní*, *konšpirační*, *samozvaní*, *pobláznení*, *spiatočnickí*, *ničiví* (fanatici v republikánskej strane), prípadne *páchajúci ohavné a nehanebné útoky* (katolíci).

Medzi opismi skupín mala v konzervatívnych komentároch najsilnejšie zastúpenie revolučná a marxistická tematická línia, v rámci ktorých boli objekty kritiky označované za *revolucionárov* a *pseudorevolucionárov*, *neomarxistov*, *komsomolcov*, *úderku*, *súdruhov*, prípadne *euro-súdruhov*. Posledné spojenie naznačuje úzke prepojenie revolučnej tematickej línie s európskou, v rámci ktorej sa vyskytovali aj pomenovania, ako *eurohujeri* či *eurobyrokrati*. Isté významové prepojenie povrchných

ľudí pohodlne sa vezúcich na vlne moderného progresivizmu sme zaznamenali aj medzi pomenovaniami *slniečkári*, *premianti*, *papaláši*, *politickí gastarbeitri*. Liberáli vo všeobecnosti boli označovaní za *pokrokárov*, *radikálov*, *maniakov* (v ekologickej otázke), *suprematistov*. Bežné boli pomerne vecné označenia za aktivistov a propagátorov, ktoré však v danom kontexte niesli expresívny odtieň domýšľavej samozvnanosti a ideologickej propagandy. V kontexte protikatolíckych útokov v Poľsku sme zaznamenali výraz *bandy antiklerikálnych asociálov*. V súvislosti s transgenderovou osobou zasa frázu *neborák, ktorý sa nevie zmieriť s tým, že je muž*. V kategórii pomenovaní sa ocitli aj dva novotvary, resp. okazionalizmy: *sexedukátori* a *slušnoludia*.

V liberálnych médiách boli práve opisy v kategórii skupín najčastejšie využívaným typom expresív. Zaznamenali sme výrazy typu *križiaci*, *suprematisti*, *doktrinári*, *oportunisti*, *sektári*, *talibanci*, *katolibanci*, *podvodníci* (v oblasti legislatívy), *valali* (v zmysle sedláci), *farizeji* a *zákonníci*, *nevzdelanci*, *kazatelia*, *zakazovači* (potratov, LGBT nárokov), *klimapopierači*, *dezoláti*, *šialenci*, *trumpisti*, *pokrytci*, *spiatočníci*, *úderka*, *omladina*, *kasta*, *černokňažníci*, *hrdí potomkovia upalovačov čarodejníc*, *občianske filiálky cirkvi*, *boží hovorcovia*, *boží bojovníci*, *chudáci*, *plačkovia*, *jazdci apokalypsy*, *lúzri*. Niekedy sa takéto pomenovanie vyskytlo v modernom progresívnom dvojtvare (*bigoti* a *bigotky*). Za osobitne tvorivé možno označiť pomenovanie „*kresťanisti*“, ktoré viacnásobne používal komentátor Michal Havran z denníka SME, alebo „*klerici*“, ktoré prebrala Anne Applebaumová od francúzskeho esejistu Julienu Bendu, označujúceho takto vo svojej knihe *La trahison de Clercs* z roku 1927 zradných, pragmatických, mocibažných intelektuálov. M. Havran viacnásobne operoval aj výrazom „*pät'kári*“ na zdôraznenie primitívnosti a nedovzdelanosti konzervatívov.

Toto aj niektoré ďalšie z uvedených pomenovaní (*valali*, *križiaci*, *upalovači čarodejníc*) možno zároveň označiť za obrazné. Môžeme k nim priradiť ešte *inkvizíciu*, ako bola pomenovaná napr. súčasná Kongregácia pre vieru alebo pro-life aktivisti.

Podstatne viac sa obraznosť uplatnila v konzervatívnych médiách, kde sa opakovali narážky na socializmus a komunizmus a jeho reálie, ktoré nesú aj istý obrazný potenciál (*komsomolci*, *súdruhovia*, *úderka*). Do tohto intertextového priestoru možno zaradiť aj *inžinierov ľudských duší* a *strojcov svetlejších zajtrajškov*. Do zvieracej ríše siahli po inšpiráciu autori výrazov „*woke*“ *svorka* (ktorej New York Times obetovali svojho redaktora) či *kvičanie liberálov*. Prepojenie s náboženskou terminológiou sa dostalo *progresívnym apoštolom*.

Expresíva označujúce jednotlivcov

Konkrétne expresívne označované osoby sme rozdelili na dve skupiny: odťažité historické postavy, mysliteľov, príliš vzdialené a málo známe osoby; a súčasné osoby z domácej či zahraničnej politiky, alebo inak známe. Toto rozdelenie pomáha sledovať mieru komentátorovej útočnosti, emotívnosti, adresnosti.

V konzervatívnych komentároch sa expresívne písalo o konkrétnych jednotlivcoch minimálne – našli sme 10 takých prípadov. Výskyt oboch kategórií (vzdialené a blízke osoby) bol vyrovnaný (graf č. 7). V prvej skupine sa vyskytla trojica Václav Havel, Lech Wałęsa a József Antall, ekonómka Mariana Mazzucatová, nemenovaná prednášajúca sociologička z USA, dvaja talianski vedci pôsobiaci na austrálskej univerzite v Melbourne Francesco Minerva a Alberto Giubilini, feministka Sophie Lewisová. Do druhej skupiny sme zaradili prezidenta Andreja Kisku, princa Filipa, eurokomisárku Věru Jourovú, poslankyňu Janu Cigánikovou, *skrachovancov zo strany Spolu* Juraj Hipš a Miroslav Beblavý, transrodovú športovkyňu Laurel Hubbardovú, evanjelického teológa Ondreja Prostredníka, novinára Libora Meliorisa⁴⁵.

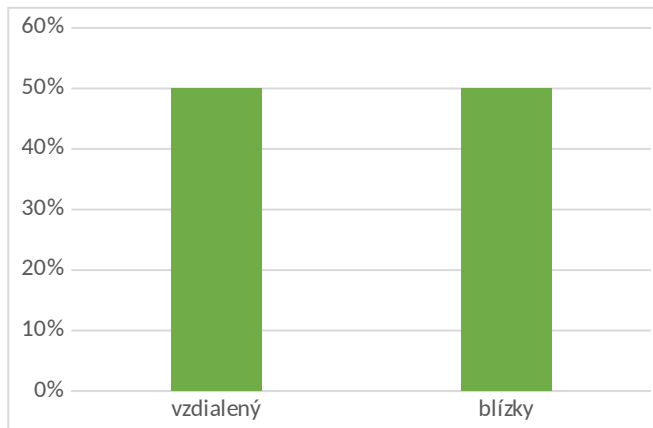
Naopak, u liberálov boli konkrétni jednotlivci adresátmi expresívneho vyjadrovania často – v našej vzorke v 77 prípadoch. Zároveň jednoznačne prevažovala kategória blízkych osôb. Medzi nimi predovšetkým tri: minister práce Milan Krajniak (13 výskytov), poslankyňa Anna Záborská a maďarský premiér Viktor Orbán (po 8 výskytov). Viacnásobne bol spomínaný ešte poslanec Richard Vašečka (4-krát), americký prezident Donald Trump, poslanec Martin Čepček, kňaz Marián Kuffa (3-krát). Minister práce dominoval vďaka obľúbenému označeniu za križiaka, čo je narážka na jeho starý blog *Posledný križiak*, kam písal ešte pred vstupom do politiky. Ostatní slovenskí aktéri pochádzajú výlučne z kresťanského pro-life prostredia.

Aj v poslednej kategórii si konzervatívni komentátori zachovali viac obraznosti a ironie, liberálni preferovali prívlastky a pomenovania (graf č. 9).

Ironický prístup sa v konzervatívnych textoch uplatnil pri označení Havla, Wałęsu a Antalla za *slniečkarsku trojku snov*. Nemenovanú prednášajúcu sociologičku z USA zas autor označil za *feministku všetkými formami útlaku utláčanú*. Za istú formu ironie môžeme považovať aj ozátvorkovanie ženskej prípony v priezvisku *Laurel Hubbard(ovej)*.

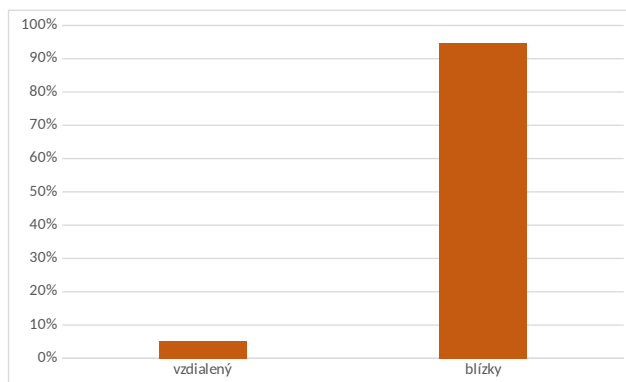
V liberálnej vzorke bola irónia v súvislosti s konkrétnymi osobami ešte zriedkavejšia, a keď sa vyskytla, vychádzala zväčša z celkového kontextu, v akom sa osoba spomínala, bez explicitného označenia. Spomedzi explicitných ironických označení

⁴⁵ Poslední dvaja predstavujú osobitnú kategóriu expresívneho zaobchádzania s konkrétnymi osobami. Autori totiž reagovali na ich argumenty a výroky, pričom použili aj expresívne výrazy, avšak neadresovali ich priamo svojim citovaným ideovým protivníkom, ale ich výrokmi alebo správaním. Autor denníka *Postoj* polemizoval s Ondrejom Prostredníkom: „*Vaše výroky sú katolíkfóbné a urážané (nielen) slovenských katolíkov.*“ V denníku *Štandard* zasa Vladimír Palko odpovedal novinárovi z *Denníka N* Liborovi Meliorisovi, ktorý ho, o. i., nazval „ekonomickým nímandom“. Palko použil v súvislosti s jeho článkom výraz *stupidnosť*. Napísal: „*Článok pána Meliorisa je čudo. Hulvátsky, zato však plný nepráv.*“ Je tu teda zrejme snaha niektorých autorov zachovať si odstup od osôb a hodnotiť iba javy. V. Palko ju aj explicitne vyjadril, keď napísal, že novinárov z *Denníka N* „*na ich hulvátske ihrisko nasledovať nebude*“.

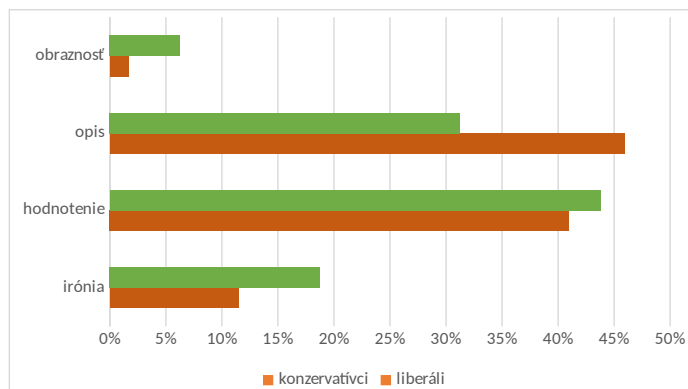
Graf č. 7: Expresívne označované osoby v konzervatívnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf č. 8: Expresívne označované osoby v liberálnej vzorke (podiel na počte textov v tejto kategórii)

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf č. 9: Výrazové prostriedky expresivity v kategórii osôb.

Zdroj: vlastné spracovanie.

môžeme spomenúť výrazy „*monsignore Orosch*“ (trnavský arcibiskup), „*milá Jar-mila*“ (na adresu J.K. Rowlingovej), „*ctený autor*“ (karikaturista Martin Šútovec alias Shooty).

Častejšie než iróniu sme zaznamenali priame hodnotenia prídavnými menami. V konzervatívnom prostredí si napr. Věra Jourová vyslúžila prívlastok *popletená*, Jana Cigániková *nekonzistentná*, už spomínaná prednášajúca *bojovná*, Sophie Lewisová *militantná*. Andrej Kiska bol *zúfalý prezident šedivého priemeru a banality*, strana Spolu *skrachovaná*. Princ Filip bol charakterizovaný ako *neomaltuziánsky sociálny inžinier, zelený fanatik, veľkomestský eko-intelektuál*. Talianski autori odborného článku o „potratoch po narodení“ boli označení za *morálne zvrátených*.

Na liberálnej strane sa v kategórii hodnotení znova, hoci v menšej miere, opakovali frekventované termíny, ako ultrakonzervatívny, fundamentalistický, demagogický, bigotný, nenávisťný, homofóbny, transfóbny. Okrem toho sme zaznamenali hodnotiace výrazy *bezdetný, zahorknutý starac* (Kaczyński), *trucujúci páni premiéri* (Orbán a Morawiecki), *mačoidný, zadubený, vulgárny, tragikomický* (Trump), *tvrdohlavá svätuškárika* (Záborská), *falošný tvrdás* (Orbán), *nepríčetný* (Čepček), *matador, expert na rod a pohlavie z materskej školy života* (novinár Martin M. Šimečka), *šialený kňaz so spasiteľským syndrómom* (Marián Kuffa), *bohorovní slovenskí biskupi, klerikálny sexuológ, drzí a nezdvorilí* (evanjelickí biskupi), *neodborní a zaujatí* (pro-life aktivisti).

Medzi konzervatívne expresívne opisy môžeme zaradiť už spomínaného *sociálneho inžiniera, fanatika a eko-intelektuála* (princ Filip) aj *slniečkarov* (Havel, Wałęsa a Antall). M. Mazzucatová bola pre jedného z autorov *súdržka* a ušlo sa jej aj pomenovanie *feministka*, ktoré nie je expresívne, ale v danom kontexte istý expresívny odtienok nieslo.

V konzervatívnej vzorke boli opisy najčastejším typom expresív týkajúcich sa konkrétnych osôb. Znova sa vyskytli aj typické výrazy z kategórie homofóbov, dogmatikov, nacionalistov a pod. Medzi tie tvorivejšie patrilo najmä pomenovanie „*križiak*“, prevažne na adresu ministra Krajniaka, ale prenesene aj na ďalších konzervatívcoch. Okrem toho sme zaznamenali expresívne pomenovania, ako *klamár, klávesista, autor „desiatok hymien a chválospevov, troch albumov uctievania“* (Krajčí), *ekonomický nie-mand* (bývalý minister vnútra a matematik Vladimír Palko), *sexista, rasista, chronický klamár, finančný podvodník* (Trump), *kleptokrat, veľkopopulista, oberdemagóg* (Orbán), *svätuškárika* (Záborská), *znalec prirodzeného poriadku* (Roman Joch⁴⁶), *poslanec Martin „kamikadze“ Čepček, bezpečnostno-ideologická úderka Krajniak – Pčolinský – Lipšic, etalón slovenských katolíkov, nekritizovateľný šarlatán* (Marián

⁴⁶ Nový riaditeľ Inštitútu pre výskum práce a rodiny na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Kuffa), *postavička* (kardinál Burke), *ideológ, manipulátor* (poslanec Tomáš Taraba), *karikatúra kresťanstva* (Záborská, Vašečka), *úderka s Vašečkom, Škripekcom, Kuffom, Záborskou, Hegerom, Krajčím, katolícky výsadok v parlamente* (Záborská a spol.). Objavili sa aj zovšeobecnené vlastné mená v role antonomázie⁴⁷, ako *zvolenský a oroschovia* (cirkvi by bolo lepšie bez takých), *jochovia* (a podobní osvietenci).

Obrazné pomenovania boli v súvislosti s konkrétnymi osobami veľmi zriedkavé. Konzervatívny komentátor počastoval už spomenutú anonymnú prednášajúcu sociologičku jedinou metaforou v tejto kategórii, keď ju prirovnal k *bojovnej dcére amerických pláni*.

V liberálnej vzorke sme do kategórie obraznosti zaradili v súvislosti s osobami tiež iba jeden výraz: keď bol minister práce Milan Krajniak charakterizovaný ako adresát „*vnuknutí*“, ktoré sa snaží inkorporovať do dôchodkového systému. Sledujeme tu narážku na náboženské reálie.

Interpretácia a záver

Podiel textov s expresívmi na celkovom počte textov vo vzorke bol vyšší v liberálnych médiách, kde dosiahol takmer polovicu, v denníku *SME* viac než polovicu. V konzervatívnom prostredí mali expresívne texty polovičný podiel iba na portáli *Christianitas* označovanom za demagogický, konšpiračný, dezinformačný, kým v *Konzervatívnom denníku Postoj* a v *Denníku Štandard* mali štvrtinový podiel. Ak výskyt expresív indikuje mieru emocionálnej angažovanosti v kultúrnej vojne, angažovanejšie sú liberálne médiá a konzervatívny web *Christianitas*. Mainstreamové liberálne médiá považované za seriózne a konzervatívna stránka považovaná za neserióznú sa tak vzhľadom na tému nášho výskumu ocitli pospolu – ich protipól tvorili emocionálne menej angažované konzervatívne onlinové denníky *Postoj* a *Štandard*.

Konzervatívni komentátori využívali expresíva podstatne viac pri opisovaní javov a podstatne menej pri konkrétnych osobách. Pri hovorení o osobách sa neúctivého prístupu chránili, čo napr. V. Palko explicitne vyjadril v reakcii na článok, v ktorom bol označený za ekonomického niemanda. Napriek tomu odmietol novinárov z *Denníka N* nasledovať „*na ich hulvátske ihrisko*“ a zameral sa iba na kritiku vecí a javov. Zároveň sme v konzervatívnej vzorke expresív zaznamenali výrazne klesajúcu tendenciu smerom od javov k osobám nielen v kvantite, ale aj v kvalite (použitie expresíva slabli a boli smerom ku konkrétnejším postavám čoraz menej úderné, intenzívne, emotívne). V liberálnych médiách takáto tendencia nebola prítomná.

⁴⁷ Typ metonymie, náhrada všeobecného pomenovania vlastným menom (Eva = žena, Judáš = zradca, donchuan = sukničkář), píše sa s malým alebo veľkým začiatočným písmenom (T. Rončáková, *Žurnalistické žánre*, op. cit., s. 302).

V oboch ideologických skupinách existuje množina frekventovaných, obľúbených prívlastkov a pomenovaní; možno teda hovoriť o akomsi liberálnom pojmosloví určenom na označovanie konzervatívnych javov, skupín a osôb a vice versa (tab. č. 3). Špecifické slovníky sú pritom len „špičkou ľadovca“, pretože „slová sú definované v závislosti od konceptuálnych systémov, takže ak chcú liberáli pochopiť, ako konzervatívci používajú svoje slová, musia pochopiť konzervatívny konceptuálny systém“⁴⁸. Téma nášho výskumu však nie je sociologická a politická, ale jazyková, preto sme sa zamerali práve na tieto terminologické „balíky“. Je pritom zaujímavé, že obe ideologické skupiny narábajú s podobným repertoárom expresívnych výrazových prostriedkov, medzi ktorými sa črtajú paralelné tematické línie (tab. č. 3).

Tabuľka č. 3: Typické tematické línie v konzervatívnom a liberálnom pojmosloví

Tematické línie	Konzervatívne výrazové prostriedky	Liberálne výrazové prostriedky
Radikálnosť	fanatický, radikálny, ultraliberálny, beštiálny, šialený, totalita, diktatúra, propaganda, cenzúra, suprematisti	fanatický, radikálny, ultraradikálny, ultrakonzervatívny, populistický, autoritársky, cenzúra, suprematisti
Marxizmus/ fašizmus	neomarxistický, bolševický, utopický, komsomolci, súdruhovia, úderka	fašistický, klérofašistický, nacistický, neonacistický, rasistický, nacionalistický, ľudácky, krajne pravicový
Revolúcia	tyrania, teror, revolúcia, jakobíni	reakcionársky
Progresivizmus	dúhový, ružový, woke, homoideológia, transideológia, homodiktát, nenávisť	homofóbny, transfóbny, sexistický, nenávisť
Náboženstvo	antiklerikáli	fundamentalistický, katolícko-fundamentalistický, bigotný, klerikálny, stredoveký, demagogický, dogmatický, ultrakresťanský, kléro-fašistický, inkvizícia, križiaci
Morálka	zvrátený, perverzný, úchylný, šialený, škaredý, odporný, ohavný, vražda, zabíjanie	pokrytec, klamár, zlodej, podvodník
Hlúposť	popletený, priemerný, nekonzistentný	primitívny, nedovzdelaný, neschopný, zadubený, infantilný, nepričetný, smiešny, tragikomický

Zdroj: Vlastné spracovanie

V oboch slovníkoch badáme tie isté tematické línie (ba aj tie isté výrazy – v tabuľke sú podčiarknuté), avšak – ako ukázala naša analýza – používané výrazy sa líšia kvalitou (mierou emocionálnosti a útočnosti), ako aj kvantitou. Typické je odkazovanie na (neo)marxizmus v konzervatívnom slovníku a na fašizmus v tom liberálnom. V konzervatívnej terminológii je silná aj revolučná tematika, ktorá s marxistickou do značnej miery súvisí, akurát popri bolševickej revolúcii sa tu objavujú odkazy na Veľkú francúzsku revolúciu. Za istý pendant v liberálnom slovníku možno

⁴⁸ G. Lakoff, op. cit., s. 29.

považovať výraz *reakčný*. Pre konzervatívcov je typické aj ironické (a iné expresívne) referovanie na progresívno-ideologické témy, na čo liberálni oponenti reagujú obviňovaniami z rôznorodej -fóbie. Obe skupiny v tejto oblasti detegujú na druhej strane nenávisť. Expresívne narážky na náboženstvo sú vlastné výlučne liberálnemu slovníku a konzervatívci na tento postoj reagujú obviňovaním z antiklerikalizmu. V kategórii morálky sa liberáli držia najmä pokrytectva a menej expresívnych označení za klamárov, zlodejov a podvodníkov, kým konzervatívni komentári narábajú s údernejšími slovami a závažnejšími obviňovaniami. Naopak je to v kategórii hlúposti, kde sú konzervatívci veľmi umiernení, kým liberáli komunikujú podstatne emotívnejšie a útočnejšie.

Možno teda zhrnúť, že kvantitatívne i kvalitatívne expresívnejší je liberálny slovník, smerujúci predovšetkým na náboženstvo, mentálnu kvalitu a predpokladanú vnútornú nenávisť svojho oponenta, pričom nemá zábrany pred osobnými, adresnými útokmi. Konzervatívne expresívne výrazivo sa orientuje najmä na protivníkovu ideológiu a väčšmi zdôrazňuje jeho nemorálnosť. Zároveň sa snaží byť menej osobné a konkrétne, sústreďuje sa s skôr na javy a všeobecne poňaté skupiny osôb.

Limity a perspektívy

Náš výskum limitovalo predovšetkým objektívne rozloženie mediálneho mainstreamu na Slovensku – všetky veľké celoštátne denníky s tlačenou aj onlinovou podobou majú liberálnu ideovú profiláciu. Konzervatívne médiá sú dve, sú pomerne mladé a vychádzajú iba online. To sa odrazilo na počte textov vo vzorke. Tento pomer sme vyvážili textami z konzervatívneho webu *Christianitas* nesúceho znaky dezinformačnej stránky. Jeho zaradenie do vzorky sme zdôvodnili v metodologickej časti, výsledky výskumu by však nadobudli ešte väčšiu výpovednú hodnotu, keby boli podobne okrajové, neseriózne médiá zaradené aj do liberálnej vzorky.

Rozšírenie vzorky, prípadne využitie odskúšanej metodológie na nových vzorkách (iné typy médií, nielen printové, sociálne siete, médiá v iných krajinách a pod.) predstavuje zároveň výzvu pre prípadné pokračovanie tohto typu výskumu, ktorý autorky plánujú rozvíjať v slovenskom, prípadne aj v medzinárodnom kontexte. Vhodným doplnením a rozšírením výskumu by mohlo byť aj metodologické obohatenie o hĺbkové kvalitatívne postupy, napr. individuálne alebo skupinové rozhovory s aktérmi skúmanej komunikácie – najmä s novinármi, ale aj blogermi, aktívnymi komentujúcimi čitateľmi a pod.

Za súčasne silnú aj slabú stránku výskumu možno okrem toho označiť jeho interdisciplinárny charakter spájajúci mediálnu vedu s lingvistikou. Autorská dvojica síce zahŕňa vo svojich špecializáciách obe vedné oblasti, ale v pokračujúcom výskume zamýšľa zdokonaľiť lingvistickú časť metodiky. Druhou perspektívou, ktorú možno na tomto mieste načrtnúť, je preto vycizelovanie prístupu k jazykovej expresivite

(konkrétnejšie narábanie s inherentnou a adherentnou expresivitou, s jednotlivými typmi expresív a pod.).

Bibliografia

- Arpáš, A., *Cancel culture na univerzitách*. Príspevok v rámci diskusie *Cancel culture aj na slovenských univerzitách?* na Bratislavských hanusových dňoch, 21. 6. 2021, https://www.youtube.com/watch?v=b8vSQnmC_po&list=PLCu4owYx2YSSVG0_936CaCHmdX_sWp5U-&index=13 (cit. 7. 1. 2023).
- Bally, CH., *Le langage et la vie*, Zürich 1935.
- Bodnárová, M., *Expresivita a modifikácia lexém ako priestor pre realizáciu ikonicko-symbolického princípu v neinštitucionálnom dialógu*, „Jazyk a kultúra“ 2010 / 4, https://www.ff.unipo.sk/jak/4_2010/bodnarova.pdf (cit. 7. 1. 2023).
- Buchanan, P., *The Cultural War for the Soul of America*, „Patrick J. Buchanan – Official Website“, <http://buchanan.org/blog/the-cultural-war-for-the-soul-of-america-149> z 14. 9. 1992 (cit. 7. 1. 2023).
- Burke, E., *Úvahy o revoluci ve Francii*, Brno 1997.
- Cívik, M., *Liberáli a tí druhí*, Bratislava 2017.
- Dolník, J., *Lexikológia*, Bratislava 2003.
- Dreher, R., *Benediktova voľba*. Bratislava 2017.
- Findra, J., *Štylistika slovenčiny*, Martin 2004.
- Freeden, M., Sargent, L.T., Stears, M. (eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Oxford 2015.
- Furdík, J., *Slovenská slovo tvorba*. Prešov 2004.
- Hacek, J., *Nové médiá – aktuálne výzvy dneška*. Bratislava 2020.
- Happ, H., *Die lateinische Umgangssprache und die Kunstsprache des Plautus*, „Glotta“ 1967 / 1–2, s. 60–104.
- Hardoš, P., *Christianitas.sk (posudok)*, „Konšpiratori.sk“, 2022, <https://konspiratori.sk/stranka/881> (cit. 7. 1. 2023).
- Hunter, J.D., *Culture Wars: The Struggle to Define America*, New York 1992.
- Hunter, J.D., *The Cultural War and the Sacred/Secular Divide: The Problem of Pluralism and Weak Hegemony*, „Social Research“ 2009 / 4, s. 1307–1322.
- Ivanová-Šalingová, M., *Expresívny príznak*, „Jazykovedný časopis“ 1970 / 2, s. 154–171.
- Ivanová-Šalingová, M., *Z výskumov expresivity*, in *Jazykovedné štúdie XII.*, Bratislava 1974, s. 302–214.
- Ján Pavol II., *Evangelium vitae*. Encyklika, 1995, <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae> (cit. 7. 1. 2023).
- Kirk, R., *Konzervatívni smýšlení*, Praha 2000.
- Kramara, M., *Hovorca KBS k šíreniu dezinformácií prostredníctvom internetu*, „Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska“, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20201221034> z 21. 12. 2020 (cit. 7. 1. 2023).
- Kysel, T., *Chlóra buanda salara banda, jazyk, ktorý pozná aj premiér. O čo ide v hnutí, z ktorého prišiel Heger*, „Aktuality.sk“, <https://www.aktuality.sk/clanok/880174/chlora-buanda-salara-banda-jazyk-ktory-pozna-aj-premier-o-co-ide-v-hnuti-z-ktoreho-heger-prisiel/> z 22. 6. 2021 (cit. 7. 1. 2023).
- Lakoff, G., *Moral Politics. How Liberals and Conservatives Think*, Chicago, London 2002.
- Lettrich, M., *Dezinformačný Christianitas / No tak si nalejme čistého vína*, „Postoj.sk“, <https://www.postoj.sk/69289/no-tak-si-nalejme-cisteho-vina> z 9. 1. 2021 (cit. 30. 3. 2023).
- Mistrík, J., *Štylistika*, 4. vyd., Bratislava 2021.
- Ondrus, P., Horecký, J., Furdík, J., *Súčasný slovenský spisovný jazyk*. Lexikológia, Bratislava 1990.
- Rakús, A., *Radikálny feminizmus v kultúrnej vojne*, „Impulz“ 2005 / 2, <http://www.impulzrevue.sk/article.php?25> (cit. 18. 1. 2022).
- Rončáková, T., *Žurnalistické žánre. Vysokoškolská učebnica*, Ružomberok 2019.

Rončáková, T., Vandáková, Z., *Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v novinárskych textoch*, Ružomberok 2020.

Scruton, R., *Slovník politického myšlení*, Brno 1989.

Stankiewicz, E., *Problems of Emotive Language*, in *Approaches to Semiotics*, Hague 1964, s. 239–264.

Surmánek, Š., Gbúrová, M., Dudinská, I., *Politológia. Vybrané kapitoly*, Prešov 2006.

Young, D.G., *Irony and Outrage. The Polarized Landscape of Rage, Fear, and Laughter in the United States*, New York 2020.

Zima, J., *Expresivita slova v súčasnej češtině*, Praha 1961.

Biogramy autorów

prof. Terézia Rončáková – medioznawca, profesor tytularna w Katedrze Dziennikarstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberku, Jej zainteresowania badawcze dotyczą relacja między mediami a religią, stylistyką, gatunkami dziennikarskimi.

dr Silvia Kaščáková – adiunkt w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej i Podstawowej na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberku, Jej zainteresowania badawcze dotyczą poezji i biblioterapii w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz symbolu i metafory w edukacji religijnej.